

УДК 378.147.026.7:378.018.432

М. Ю. Мартиненко

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто особливості формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами технологій дистанційного навчання. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено основні організаційно-методичні умови щодо цього процесу, а саме: навчально-методичні, психолого-педагогічні, матеріально-технічні, інформаційно-гносеологічні. Розглянуто сутність кожної з цих умов.

Ключові слова: культура самостійної роботи; організаційно-методичні умови; самостійна робота; технології дистанційного навчання.

Сучасний стан підготовки фахівців у вищих навчальних економічних закладах диктує необхідність пошуку нових шляхів підвищення якості їхнього теоретичного навчання, готовності до самостійної творчої праці, а головне – засобів і технологій підготовки майбутнього економіста до самостійної практичної і професійної діяльності. Ефективність самостійної навчальної та професійної діяльності майбутніх економістів залежить від рівня культури самостійної роботи. Ми вважаємо, що вирішите зазначене завдання допоможе застосування технологій дистанційного навчання (ТДН), які передбачають організацію такого навчального процесу, який забезпечить оптимальне співвідношення спільної з викладачем та самостійної роботи студентів: дозволить оптимізувати самостійний навчальний процес та збільшити рівень культури самостійної роботи (КСР) майбутніх економістів.

Існує досить багато наукових досліджень педагогів та психологів щодо питань культури діяльності, самостійної роботи, сучасних дистанційних технологій навчання, аналіз яких дає змогу визначитися з ступенем вивченості зазначеної проблеми. Так, аспекти культури діяльності вивчали Д. Андреев,

М. Каган, Э. Маркарян, О. Ханова; питання культури навчального процесу досліджували М. Дуранов, С. Матушкин, К. Ушинський, В. Худяков та інші; педагогічні основи та умови організації самостійної роботи студентів визначені Е. Гапон, Н. Гелашвілі, В. Кобзарьов, Г. Гнитецька та інші. Дослідженню проблеми використання технологій дистанційного навчання у навчальній роботі студентів вищої школи приділяється належна увага у педагогічній теорії, зокрема, таким її аспектам: наукове забезпечення дистанційної професійної освіти, проблеми та напрямки досліджень у цій галузі (Т. Поясок, С. Сисоева, Е. Полат, В. Биков); організаційно-педагогічні основи дистанційного навчання (В. Олійник, Н. Корсунська, П. Таланчук); місце Інтернет у сучасному навчальному середовищі (М. Гордієнко).

Слід зазначити, що проблема формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами технологій дистанційного навчання та визначення основних організаційно-методичних умов щодо цього процесу не була предметом наукового дослідження. Мета даного дослідження полягає у визначенні організаційних-методичних умов формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами технологій дистанційного навчання.

Особливість ТДН полягає в тому, що у процесі навчання студенти самостійно працюють з електронними та друкованими засобами навчання за відсутності викладача. ТДН містять наступні складові: постійне та ефективне управління самостійною роботою студентів, можливість індивідуального планування процесу навчання самим студентом, вибір форм, методів і засобів навчання з урахуванням психолого-вікових та інтелектуальних особливостей студента. З таким розумінням ТДН, їх можливо використовувати в процесі формування культури самостійної роботи та організації самостійної роботи студентів (СРС) не лише дистанційної, а й денної, заочної та екстернат форм навчання. Процес формування КСР майбутніх економістів засобами ТДН матиме певний сенс при наявності певних організаційних-методичних умов, створення яких забезпечує підвищення результативності й ефективності даного процесу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з теми наукового дослідження дав підставу для визначення умов, які сприяють формуванню КСР майбутніх економістів. Ми виділяємо сукупність наступних організаційних-методичних умов: навчально-методичні, психолого-педагогічні, матеріально-технічні, інформаційно-гносеологічні. Розглянемо сутність кожної з цих умов.

Згідно з вимогами Болонського процесу ми виділяємо наступні навчально-методичні умови, які сприятимуть формуванню КСР студента: 1) розробка індивідуальних творчих професійно-орієнтованих завдань для СР студентів над проблемними темами курсу; 2) створення необхідного методичного матеріалу на електронних та паперових носіях для організації СРС; 3) опосередковане керівництво СРС з боку викладача; 4) надання вчасної допомоги та консультацій для усунення недоліків СР, як аудиторних так і позааудиторних, за допомогою сучасних електронних засобів комунікацій; 5) контроль СРС та аналіз її

результатів; 6) забезпечення зворотного зв'язку в організації СРС; 7) використання сучасних інформаційних та педагогічних технологій, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми СР.

Однією з важливих умов формування КСР є професійна спрямованість навчально-методичного забезпечення для організації самостійної роботи студентів. Професійно-орієнтоване навчально-методичне забезпечення сприятиме: формуванню у студентів системності професійних знань, динаміки мислення, творчих способів самостійної пізнавальної практичної діяльності; розвитку самостійності в накопиченні й осмисленні нових знань і забезпеченню можливості їх використання в навчальних і професійних ситуаціях. Завдяки навчально-методичному забезпеченню на електронних та друкованих носіях студенти в позааудиторний час продовжують накопичувати професійні знання, формувати уміння, розвивати інтерес до пізнання нового, в кінцевому результаті формується високий рівень культури самостійної роботи студента.

Психолого-педагогічні умови є обов'язковими, оскільки при розробці навчально-методичних матеріалів важливо враховувати психологічні закономірності сприйняття, пам'яті, мислення, уваги, вікові особливості того хто навчається. Ми погоджуємося з думкою Т. Габай, який виділяє наступні психологічні особливості, що впливають на засвоєння навчального матеріалу (Габай Т. В., 1995):

- органи почуттів студентів обмежені у своїй здатності реагувати на інформаційні сигнали, унаслідок чого можуть уловлювати лише дозовану кількість інформації з навколишнього середовища;
- студент сприймає світ залежно від того, що очікує сприйняти, і якщо його очікування виправдовуються, він намагається знайти цьому логічне пояснення. Внаслідок цього свідомість

найбільше уваги приділяє новому й несподіваному;

- студент не здатен виконувати без варіацій одноманітні завдання протягом тривалого часу, тому що відбувається перенасичення, і він, непомітно для себе, іноді змінює умови розв'язуваного завдання.

У нашому дослідженні ми виділяємо наступні психолого-педагогічних умови, які сприяють формуванню КСР: 1) формування у студентів потреби й інтересу до СР; 2) урахування індивідуальних особливостей студентів під час визначення завдань для СР; 3) урахування групових особливостей студентів; 4) створення мотиваційної основи СР. Психолого-педагогічні умови формування КСР пов'язані із стимулюванням СРС, центральною умовою тут є пізнавальний інтерес як головний внутрішній мотив учіння; з розвитком інтелектуальних умінь, до яких відносять уміння самостійно отримувати й переробляти інформацію. Оскільки інтереси студентів економічного профілю концентруються навколо своєї майбутньої професії, то є необхідність наявності умови узгодження змісту і характеру СР з найбільш глибокими й значущими мотивами їх діяльності, пов'язаними з профілюючою спеціальністю. Сукупність стійких провідних мотивів, що орієнтують студента на активну СР дають можливість примножувати й поглиблювати свої знання зі спеціальності.

Наступна важлива умова, яку ми виділяємо – це матеріально-технічна, яка включає наявність комп'ютерів та іншої оргтехніки, яка задовольнить систему апаратного забезпечення СРС; систему супроводження електронних засобів дистанційного навчання. Для організації та управління СРС засобами ТДН використовується спеціальна система програмного забезпечення ДН, що розміщується на сервері університету. Система забезпечує виконання наступних функцій: реєстрація слухачів; ведення, зберігання та надання оперативної,

поточної і підсумкової інформації; управління самостійною роботою студентів; організація спілкування між слухачами та викладачами; планування та адміністрування СР; програмне забезпечення процесу тестування; захист та управління доступом до інформаційних ресурсів та інше. ВНЗ санкціонує і забезпечує доступ студента до системи. Забезпеченням даної умови є наявність у ВНЗ таких сучасних засобів дистанційного навчання, як електронна пошта, мультимедія, гіпертекст, текстові та графічні редактори, електронні посібники, бази та банки даних і знань, електронні бібліотечні каталоги, локальні і розподілені гетерогенні мережі, мультимедійні технології, віртуальні пристрої і системи, аудіовізуальні комп'ютерні засоби супроводу навчального матеріалу для самостійної роботи тощо. Важливим є рівень розвитку локальних комп'ютерних мереж, автоматизованої системи управління якістю підготовки фахівця, наявність і стан дидактичних комплексів комп'ютерного навчання на кафедрах і включення їх в підсистему автоматизованої системи управління, яка забезпечує СР майбутніх економістів. Але без комп'ютерної грамотності викладачів та студентів неможливо вести мову про застосування технологій дистанційного навчання в процесі організації такої самостійної роботи майбутніх економістів, яка б сприяла формуванню КСР.

Отже, наступна умова, яку ми виділяємо – це інформаційно-гносеологічна, до якої ми відносимо комп'ютерну грамотність, що містить загальні знання, які стосуються інформаційних комп'ютерних технологій та технічних комп'ютерних засобів: їхнього потенціалу, можливості і меж їх використання для розв'язання різних навчальних професійних задач, а також основи знань і практичних навичок роботи з комп'ютерною технікою. Наявність даних умов є конче необхідною складовою, оскільки процес проекту-

вання та формування КСР майбутніх економістів засобами ТДН здійснюється забезпеченням навчального процесу сучасними персональними комп'ютерами, програмними навчальними продуктами, які будуть використовувати майбутні економісти у своїй самостійній роботі та майбутній професійній діяльності. Працівники навчальних закладів, які забезпечують процес формування КСР та організації СРС засобами ТДН, повинні мати відповідні знання роботи з ПК.

Комп'ютерна грамотність – це сукупність інтелектуально-практичних засобів, необхідних для успішного спілкування з комп'ютером, використання його у своїй діяльності (Гриценко В. І., 1992). Формування у студентів комп'ютерної грамотності має прагматичну мету. Комп'ютерна грамотність в основному акцентується на вміді, аналізі та інформаційному пошуку, зв'язку і оцінці (Баловсяк Н.В., 2006). Зміст поняття комп'ютерна грамотність включає навички роботи з комп'ютерною технікою, знання основ роботи певних апаратних і програмних засобів. Разом з тим важливе значення має така характеристика поняття комп'ютерної грамотності як його співвіднесеність з конкретним контингентом учнів: зміст комп'ютерної грамотності повинен бути пов'язаний з професійною чи соціальною групою, на яку воно зорієнтоване.

Комп'ютерна грамотність фахівця економічного профілю займає велику частку у складі його навчальної та професійної діяльності. Вона є складовою його інформаційної компетентності та орієнтована на збір, обробку, передачу і використання професійної інформації. Це може здійснюватись як з використанням засобів інформаційних комп'ютерних технологій, так і традиційними засобами. На співвідношення між комп'ютерною та традиційною інформацією впливає рівень систематизації інформації у відповідній галузі, сформованість організаційних механізмів, які спрямовані на інфор-

маційну взаємодію, реальне матеріально-технічне оснащення робочого місця, рівень підготовки персоналу. Ефективність здійснення кожного з етапів самостійної обробки інформації як в традиційній, так і в електронній формах подання з використанням різноманітних засобів обробки визначає загальну ефективність СР з інформацією (Поясок Т. Б., 2003).

Для визначення комп'ютерної грамотності студентів ми проводили анкетування та бесіди, метою яких було виявлення обізнаності студентів з комп'ютерними технологіями, уміння користуватись інформаційними ресурсами, рівень їх застосування при підготовці до занять. Результати анкетування та бесіди показали, що 100% студентів мають можливість працювати з ПК вдома, в університеті або у гуртожитку та 91% вважають, що мають достатні навички роботи з ПК на рівні користувача і обізнані з наступними комп'ютерними програмами: текстові редактори, графічні редактори, архіватори, поштові програми, Excel Access, Power Point, Інтернет та інші; та службами Інтернет: E-mail, телеконференції, передача файлів, пошукові системи в WWW, Skype. 64% студентів відповіли, що часто використовують ПК в процесі самостійної роботи та 48% використовують сучасні інформаційні технології для самостійного виконання навчальних завдань, 49% студентів запевнили, що навчально-методичний матеріал на електронних носіях значно полегшує процес самостійного навчання.

Сучасний викладач вищого економічного навчального закладу повинен мати високий рівень комп'ютерної грамотності, на чому наголошує В. Ю. Стрельніков, «інформатизація навчання вимагає від викладачів і студентів комп'ютерної грамотності» (Стрельніков В. Ю., 2002). Рівень комп'ютерної грамотності викладача та його готовність до впровадження дистанційних технологій у самостійну роботу студентів ми визначали за такими показниками:

- використання компютерних дистанційних технологій викладачем для удосконалення процесу самостійної роботи;

- рівень поінформованості та використання фондів електронної бібліотеки та інформаційних ресурсів, що стосуються дисципліни, яка викладається;

- залучення студентів до застосування комп'ютерних та інформаційних технологій при самостійній роботі та під час пошуку навчальної інформації;

- участь у науково-практичних та науково-методичних вебінарах, конференціях з питань впровадження інформаційних дистанційних технологій у навчальний процес.

З цією метою ми проводили анкетування та бесіди з викладачами вищих навчальних закладів економічного спрямування. Аналіз результатів анкетування та бесід дав змогу зробити висновок щодо рівня комп'ютерної грамотності викладачів, задіяних у забезпеченні професійної підготовки майбутніх економістів, та їх готовності до впровадження дистанційних технологій у СР.

Проведене анкетування викладачів показало, що 72% викладачів мають достатній рівень комп'ютерної грамотності, володіють умінням працювати з ПК та новими комп'ютерними технологіями навчання. Оцінюючи ставлення викладачів до ролі інформаційних дистанційних технологій в процесі СР студентів, нами було визначено, що більшість викладачів вбачає в них вагомий допоміжний засіб для отримання та передачі інформації, а таких, що вважають ПК шкідливою даниною модним нововведенням не існує зовсім. Нами було виявлено шляхом проведення бесід, анкетування, роботи з документами задовільний рівень забезпеченості ВНЗ економічного спрямування інформаційними ТДН: сучасними комп'ютерними технологіями, такими, як електронна пошта, електронні бази даних, електронні бібліотечні каталоги, локальні

і розподілені мережі, мультимедійні технології, аудіовізуальні засоби, віртуальні системи тощо, що уможливує функціонування вищезгаданої умови.

У результаті визначення організаційно-методичних умов формування культури самостійної роботи було встановлено необхідність забезпечення системності і комплексності в застосуванні інформаційних та педагогічних технологій дистанційного навчання у самостійній роботі майбутніх фахівців економічного профілю. Можна стверджувати, що наявність вищезазначених організаційно-методичних умов сприятиме формуванню культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами ТДН на більш високому рівні, завдяки якій студент зможе: 1) формулювати мету та завдання СР; 2) моделювати власну СР для реалізації поставленої мети; 3) розвивати увагу, пам'ять та процеси мислення; 4) уміти оцінювати кінцеві та проміжні результати своєї СР; 5) мати необхідні комп'ютерні навички та вміння для СР; 6) мати високий рівень особистої саморегуляції, самоорганізованості та самостійності, мати адекватну самооцінку та високий рівень мотивації до самостійного навчання.

Перспективою подальшого дослідження ми вбачаємо в розробці педагогічної моделі формування культури самостійної роботи майбутніх економістів засобами ТДН з урахуванням вищезазначених умов та у визначенні критерій щодо її ефективності.

Література

1. Баловсяк Н. В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Баловсяк Надія Василівна. – К., 2006. – 330 с.

2. Габай Т. В. Педагогическая психология: Учеб. пособие. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1995. – 160 с.

3. Компьютерная технология обучения: словарь-справочник / [под ред.

В. И. Гриценко, А. М. Довгяло, А. Я. Савельева]. – К.: Наукова думка, 1992. – А-М. – 1992. – 344 с.; Н-Я. – 1993. – 650 с.

4. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів: [монографія] / Т. Б. Поясок; за ред. С. О. Сисоєвої // МОН України. АПН України. Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. – Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2009. – 348 с.

5. Стрельников В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання / В. Ю. Стрельников; Полтавський університет споживчої кооперації України. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2002. – Кн. 2. – 295 с.

М. Ю. Мартыненко

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ У БУДУЩИХ ЭКОНОМИСТОВ СРЕДСТВАМИ ТЕХНОЛОГИЙ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье рассматривается специфика формирования культуры самостоятельной работы будущих экономистов с помощью технологий дистанционного обучения. На основе анализа психолого-педагогической литературы, определены основные организационно-методические условия касательно этого процесса, а именно: учебно-методические, психолого-педагогические, материально-технические, информационно-гносеологические. Описана сущность каждого из этих условий.

Ключевые слова: культура самостоятельной работы; организационно-методические условия; самостоятельная работа; технологии дистанционного обучения.

М. Martynenko

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL CONDITIONS OF SELF-STUDY CULTURE FORMATION AMONG FUTURE ECONOMISTS BY MEANS OF DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES

The current state of training in higher economic educational institutions dictates the need to find some new ways to improve the quality of their theoretical training, readiness for independent creative work, and the most significant – means and technology for future

economist training in independent practice and professional activities. The effectiveness of self-training and professional activity of future economists depends on the self-study culture. The specifics of self-study culture formation among future economists by means of distance learning technologies has been observed in this article. Based on the analysis of scientific psychological literature and pedagogical scholars, the basic organizational and methodological conditions of self-study culture formation process have been identified. We define the following conditions: educational and methodical, psychological and pedagogical, material and technical, informational and gnoseological. The subject-matter of each of these conditions is presented to prove that this is not a random collection of conditions. The availability of the above-mentioned organizational and methodological conditions will contribute to a self-study culture formation among the future economists by means of distance learning technologies at a higher level, through which the student will be able to: 1) formulate the goals and objectives of self-study; 2) model their own self-study to achieve the goal; 3) develop attention, memory and processes of thinking 4) evaluate the intermediate and final results of the self-study; 5) have the necessary computer literacy and skills; 6) have a high level of personal self-regulation, self-organization and self-reliance, self-esteem and have a high level of motivation for self-study.

Keywords: distance learning technologies; organizational and methodological conditions; self-study culture; self-study.

Рецензенти:

Поясок Т. Б. – д.пед.н., проф.,
Сошенко С. М. – к.пед.н., доц.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2013